

Eurydice

Better knowledge for better education policies

Νέα Έκθεση του Δικτύου ΕΥΡΥΔΙΚΗ Προσχολική Εκπαίδευση και Φροντίδα στην Ευρώπη

Κατά το 2023, ένα στα τέσσερα παιδιά κάτω των 6 ετών στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή 5,6 εκατομμύρια παιδιά, βρίσκονταν υπό τον κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. Η κακή διατροφή, η περιορισμένη υγειονομική περίθαλψη και οι λιγότερες ευκαιρίες εκπαίδευσης όχι μόνο επηρεάζουν την ανάπτυξη και την ευημερία τους αλλά ενδέχεται να επιφέρουν μόνιμες επιπτώσεις.

Προς αντιμετώπιση του προβλήματος, οι εκπαιδευτικές αρχές στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες προωθούν διάφορα μέτρα όπως μειωμένες χρεώσεις μέχρι και δωρεάν προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (ΠΕΦ), και κατά προτεραιότητα πρόσβαση σε παιδιά από μειονεκτούντα περιβάλλοντα. Κάποιες χώρες προωθούν επιπρόσθετα μέτρα (π.χ. επιπλέον προσωπικό, μείωση του αριθμού των παιδιών ανά ομάδα, βελτίωση των υποδομών) προς διευκόλυνση της ένταξης παιδιών με αναπηρίες, ειδικές ανάγκες ή μεταναστευτικό υπόβαθρο.

Η τρίτη έκδοση του Δικτύου ΕΥΡΥΔΙΚΗ για την προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα στην Ευρώπη παρακολουθεί τις αλλαγές και εξελίξεις στον τομέα αυτό κατά την τελευταία δεκαετία και προσφέρει μια νέα, σε βάθος ανάλυση του τοπίου της ΠΕΦ σε 37 Ευρωπαϊκές χώρες, συμπεριλαμβανομένων 27 κρατών μελών της ΕΕ και 10 χωρών εταίρων.

Βασικά ευρήματα της έκθεσης

1) Μόνο έξι κράτη μέλη της ΕΕ—Δανία, Γερμανία, Εσθονία, Σλοβενία, Φινλανδία και Σουηδία μαζί με τη Νορβηγία, εγγυώνται σε κάθε παιδί μια θέση στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (ΠΕΦ) αμέσως μετά τη γονική άδεια. Αυτή η πολιτική διασφαλίζει απρόσκοπτη υποστήριξη προς τις οικογένειες, αλλά παραμένει η εξαίρεση παρά ο κανόνας σε όλη την Ευρώπη.

Σε άλλες χώρες, η πρόσβαση ποικίλλει ευρέως: Στο Βέλγιο, την Τσεχία, την Ισπανία, τη Γαλλία, το Λουξεμβούργο, την Ουγγαρία, την Πολωνία και την Πορτογαλία, υπάρχουν εγγυημένες και επιχορηγημένες από το κράτος θέσεις για παιδιά από την ηλικία των 3 ετών ή λίγο ενωρίτερα. Το ένα τρίτο των ευρωπαϊκών χωρών εγγυώνται μια θέση μόνο κατά τα τελευταία 1-2 χρόνια πριν την υποχρεωτική φοίτηση στο δημοτικό, αφήνοντας περιορισμένες επιλογές για τα μικρότερα παιδιά και τις οικογένειές τους.

2) Η χρηματοδότηση της προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ) έχει σημειώσει σημαντικές αλλαγές σε όλη την Ευρώπη τα τελευταία χρόνια. Χώρες της Βαλτικής, Γερμανία, Ελβετία και Ισλανδία πρωτοστατούν, αυξάνοντας τις δημόσιες δαπάνες κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες ή περισσότερο, κατά την περίοδο 2014 - 2021. Στην κορυφή της κλίμακας, η Σουηδία και η Ισλανδία επενδύουν πάνω από 1,6 % του ΑΕΠ τους στην ΠΕΦ, θέτοντας σημείο αναφοράς για άλλα εκπαιδευτικά συστήματα. Ωστόσο, η διαφορά στις δαπάνες παραμένει έντονη: το 2021, η Ιρλανδία, η Ελλάδα και η Τουρκία διέθεσαν λιγότερα από το 0,3 % του ΑΕΠ τους στην ΠΕΦ.

3) Η πρόσβαση στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (ΠΕΦ) ποικίλλει ανά την Ευρώπη, με ορισμένες χώρες να υπερβαίνουν κατά πολύ τους στόχους συμμετοχής, ενώ άλλες να υστερούν. Δανία και Ολλανδία πρωτοστατούν, με πάνω από το 70 % των παιδιών κάτω των 3 ετών να είναι εγγεγραμμένα στην ΠΕΦ κατά το 2023. Δέκα κράτη μέλη της ΕΕ, μαζί με τη Νορβηγία, έχουν ξεπεράσει το 45 % του στόχου συμμετοχής για τα μικρότερα παιδιά. Στην αντίπερα όχθη, η Τσεχία, η Σλοβακία και η Τουρκία με λιγότερο από το 5% των παιδιών κάτω των 3 ετών να συμμετέχουν στην ΠΕΦ. Όσον αφορά στη συμμετοχή παιδιών ηλικίας 3 ετών και άνω, παρατηρείται ότι εννέα χώρες, ανάμεσά τους το Βέλγιο, η Ισπανία, η Γαλλία και η Σουηδία, διαθέτουν ποσοστά συμμετοχής πάνω από τον στόχο συμμετοχής της ΕΕ του 96%. Από την άλλη, χώρες όπως η Ελλάδα (68,8%), η Ρουμανία (74,8%), η Σλοβακία (78,6%) και η Βουλγαρία (80,4%) πέφτουν σημαντικά κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ.

4) Η ποιότητα των εμπειριών που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα επηρεάζεται από την ικανότητα του προσωπικού. Επί του παρόντος, σε λιγότερο από το ήμισυ της Ευρώπης, οι χώρες απαιτούν τουλάχιστον ένα στέλεχος που φροντίζει μια ομάδα παιδιών, ανεξαρτήτως ηλικίας, να έχει υψηλή μόρφωση. Στο ένα τρίτο των συστημάτων ΠΕΦ, το πτυχίο θεωρείται απαραίτητο κατά την προσχολική εκπαίδευση για τα μεγαλύτερα παιδιά, αλλά όχι για τα παιδιά κάτω των 3 ετών.

Σε επτά ευρωπαϊκές χώρες (Τσεχία, Ιρλανδία, Λετονία, Μάλτα, Αυστρία, Ρουμανία και Σλοβακία), το ελάχιστο επίπεδο προσόντων που απαιτείται για εργοδότηση ως εκπαιδευτικός σε όλη τη φάση της ΠΕΦ και για οποιαδήποτε ηλικιακή ομάδα, είναι κάτω του πτυχίου.

5) Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, οι εκπαιδευτικοί δημοτικής και προδημοτικής εκπαίδευσης που έχουν τα ίδια προσόντα, λαμβάνουν τον ίδιο αρχικό μισθό. Ωστόσο, εκεί που οι απαιτήσεις προσόντων διαφέρουν, εμφανίζεται μια ανησυχητική διαφορά

και ειδικά για την προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (ΠΕΦ), όπου οι εκπαιδευτικοί συχνά λαμβάνουν σημαντικά χαμηλότερες αμοιβές και εργάζονται σε κατώτερες συνθήκες εργασίας, παρά τον κρίσιμο ρόλο τους στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών. Το Λουξεμβούργο και η Ελβετία προσφέρουν τους υψηλότερους αρχικούς μισθούς, προσαρμοσμένους στα επίπεδα διαβίωσής τους. Αντίθετα, οι αρχικοί μισθοί είναι χαμηλότεροι στη Λετονία, τη Σλοβακία, την Αλβανία, τη Βοσνία Ερζεγοβίνη και Σερβία.

6) Πάνω από τα 2/3 των ευρωπαϊκών χωρών δυσκολεύονται να προσλάβουν και να διατηρήσουν προσοντούχο προσωπικό για την προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (ΠΕΦ). Οι μεγάλες λίστες αναμονής, το κλείσιμο δομών που φιλοξενούν παιδιά ΠΕΦ, οι μειωμένες ώρες λειτουργίας, η έλλειψη προσωπικού, είναι μόνο μερικές από τις συνέπειες που δημιουργούν κρίση στον τομέα της ΠΕΦ και γίνονται ήδη αισθητές σε πολλά μέρη.

Αυτό απειλεί να υπονομεύσει το θεμελιώδες δικαίωμα πρόσβασης σε ποιοτική εκπαίδευση και φροντίδα, με εκτεταμένες συνέπειες για την ανάπτυξη των παιδιών. Σε περιοχές με περιορισμένες επιλογές ΠΕΦ, οι οικογένειες αναγκάζονται να επιλέξουν μεταξύ της εγκατάλειψης της εργασίας ή της εκπαίδευσης ή της τοποθέτησης των παιδιών σε υποτυπώδη φροντίδα, διαιωνίζοντας κύκλους φτώχειας και ανισότητας. Αυτού του είδους η κρίση, αποτελεί ιδιαίτερο πρόβλημα σε περιοχές με υψηλές συγκεντρώσεις ευάλωτων πληθυσμών, όπου η πρόσβαση σε ποιοτική ΠΕΦ αποτελεί τον βασικό παράγοντα για την επανένταξη των οικογενειών στην αγορά εργασίας.

7) Οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες ενσωματώνουν την εκπαίδευση για την αειφορία στα αναλυτικά προγράμματα της ΠΕΦ, ενθαρρύνοντας τα παιδιά να κατανοήσουν τα περιβαλλοντικά ζητήματα και τη σημασία των βιώσιμων πρακτικών. Το εύρος της εκπαίδευσης για την αειφορία ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των εκπαιδευτικών συστημάτων σε βάθος και επίπεδο λεπτομέρειας.

Για παράδειγμα, η προώθηση περιβαλλοντικών θεμάτων, μπορεί να κυμαίνεται από μια σύντομη δήλωση, όπως «η επαφή με τη φύση επιτρέπει στα παιδιά να τη γνωρίζουν, να τη σέβονται και να την αγαπούν», σε περισσότερα ολοκληρωμένα μαθησιακά αποτελέσματα και εμπειρίες, συμπεριλαμβανομένης της κατανόησης των επιπτώσεων των ανθρώπινων ενεργειών στη φύση, την παρατήρηση ζώων ή την κηπουρική. Χώρες όπως η Δανία, η Γερμανία, η Κύπρος, η Φινλανδία, η Ισλανδία και η Νορβηγία, διδάσκουν τη βιωσιμότητα ως κύριο ή διαθεματικό μάθημα. Αντίθετα, στην Ιρλανδία, την Κροατία, την Ολλανδία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και την Αλβανία η βιωσιμότητα είτε δεν υπάρχει στις κατευθυντήριες γραμμές των αναλυτικών προγραμμάτων, είτε δεν είναι υποχρεωτική.

8) Η πλειονότητα των εκπαιδευτικών συστημάτων σε όλη την Ευρώπη ενσωματώνει ψηφιακές ικανότητες στα αναλυτικά προγράμματα της προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας (ΠΕΦ), ευθυγραμμισμένα με τους στόχους της ΕΕ, με περισσότερη έμφαση στην «πληροφόρηση και βάσεις δεδομένων» και «δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου», ακολουθούμενες από την «επικοινωνία και συνεργασία», «ασφάλεια» και «επίλυση προβλημάτων». Ωστόσο, ένας αυξανόμενος αριθμός χωρών στρέφεται προς μια πιο ισορροπημένη προσέγγιση. Περίπου δώδεκα εκπαιδευτικά συστήματα έχουν θέσει όρια στη χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας στην ΠΕΦ, δίνοντας προτεραιότητα σε άλλες δραστηριότητες και κοινωνικές αλληλεπιδράσεις ως βάση για την ανάπτυξη ψηφιακών ικανοτήτων σε νεαρή ηλικία. Χώρες όπως η Δανία και η Σουηδία πρωτοστατούν, αναθεωρώντας τη νομοθεσία τους και επιβάλλοντας

αυστηρότερους περιορισμούς στην ενσωμάτωση ψηφιακών εργαλείων σε δομές ΠΕΦ.

9) Στην Ευρώπη, τα παιδιά ξεκινούν συνήθως την υποχρεωτική πρωτοβάθμια εκπαίδευση στα 6 χρόνια. Σε επτά εκπαιδευτικά συστήματα (Ιρλανδία, Ισπανία, Γαλλία, Λιθουανία, Μάλτα, Αλβανία και Βοσνία Ερζεγοβίνη), η συμπλήρωση της απαιτούμενης ηλικίας είναι η μόνη προϋπόθεση για την εισαγωγή στο δημοτικό σχολείο και η αναβολή δεν επιτρέπεται. Στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα, μπορούν να εφαρμοστούν πρόσθετα κριτήρια εκτός της ηλικίας και, εάν ένα παιδί δεν πληροί τις απαραίτητες προϋποθέσεις, η είσοδος στο Δημοτικό Σχολείο, μπορεί να αναβληθεί. Η απόφαση λαμβάνεται συνήθως κατόπιν αξιολόγησης του επιπέδου ωριμότητας ή σχολικής ετοιμότητας του παιδιού, στην οποία συμμετέχουν οι γονείς, οι δάσκαλοι και άλλοι ειδικοί όπως παιδίατροι ή ψυχολόγοι.